

OSMANLI DÖNEMİNDE ÇORUMLU DİVÂN ŞÂİRLERİ *

Zülfikar Güngör **

Abstract

The Divan Poets of Corum in the Ottoman Period

Studies on cities are works that contribute to the history of both that city and the respective country. This article is a research which establishes and reports about our divan poets who are recorded in the poet logs – which are one of the most important sources of our history of literature – to be born in the Ottoman Period and to come from Corum. This article aims at contributing to the cultural history of both Corum and our of our country.

Keywords: Corum, Divan Poetry, Ottoman, Iskilip, Mecitozu.

Giriş

Şehirlerin kimliğinin oluşmasında ve bulunduğu ülkenin hayatında etkin bir konuma ulaşmasında o şehirden yetişen meşhur şahsiyetlerin önemli bir yeri olduğu bilinen bir gerçektir. Osmanlı Devleti'nin önemli şehirlerinden olan İstanbul, Edirne ve Bursa şöhretlerini hem bu devlete başkentlik yapmalarına, hem de yetiştirdiği âlim, şeyh, şair, tarihçi, astronom, filozof vb. meşhur şahsiyetlere borçludur. “Şerefü'l-mekân bi'l-mekân/Mekanların değeri orada oturanlardır” sözü de bizim yukarıdaki ifadelerimizi doğrulamaktadır.

Ülkelerin ve şehirlerin kültür tarihlerinde en etkili olan şahsiyetler arasında şairler gelmektedir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Bâkî, Fuzûlî, Nâbî, Şeyh Galip vb. şahsiyetler hem yetiştikleri şehirler hem de ülkemiz için bir övünç kaynağıdır. Bunlar gibi şahsiyetlerin hayat ve eserlerini tespit ederek ortaya koymak, hem şehir tarihçi-

* Bu makale, 1-3 Ekim 2004'de Çorum İlahiyat Fakültesi Dekanlığı tarafından “Osmanlı Döneminde Çorum” adıyla Çorum'da düzenlenen sempozyuma sunduğumuz “Şuara Tezkirelerine Göre Çorumlu Divan Şairleri” başlıklı tebliğimizin yeniden gözden geçirilerek makale düzeninde genişletilmiş halidir.

** Yard. Doç. Dr., Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı

liğimiz hem de genel tarihçiliğimiz açısından önemli bir hizmet olacaktır. Bu düşünceden hareketle, bu yazımızda, Osmanlı döneminde doğmuş ve Çorum'a nispet edilmiş olan dîvân şairlerimiz hakkında bilgi vermek istiyoruz. Böylece hem ülkemizin hem de bu ilimizin edebiyat ve kültür tarihine, bir nebze de olsa, bir katkı sağlayacağımızı ümit etmekteyiz.

Ümmet Çağı Edebiyat Tarihimizin en önemli kaynaklarından kabul edilen suarâ tezkirelerimiz bizim makalemizin ana kaynağını oluşturmuştur. Ayrıca bu eserlerden tespit ettiğimiz Çorumlu şairlerimiz hakkında, *Osmanlı Müellifleri, Sicill-i Osmânî* gibi biyografik eserlerimiz ile günümüz çalışmalarında verilen bilgileri de makalemizde değerlendirmeye çalıştık.

Şuara tezkirelerimizi tarayarak Çorum şehrimize, ilçe veya köylerine nispet edilerek haklarında bilgiler verilen aşağıdaki şairlerimizi tespit ettik. Tespitini yaptığımız isimleri ise, bu kaynaklarımızın çoğunda uygulanan metoda uygun olarak, şairlerimizin şiirlerinde kullandıkları mahlasların eski harfli alfabetik sırasına göre vermeyi uygun gördük.

HASİB (ö. 1199/1784)

Şiirlerinde Hasîb mahlasını kullanan bu şairimiz hakkında şuara tezkirelerimizin dört tanesinde bilgi verilmiştir ve bu bilgiler çok kısadır. Bu kaynakların en eskisi olan *Silahlârzâde Tezkiresi'*nde şairimiz şöyle anlatılmaktadır: "*Hasîb Bey, Çorûmî-zâde Hayrabolu a'yânı ve Kanlıcaklı Şeyh Ata dervişlerinden idi.*"¹ Bu kısa bilgiden sonra şairimizin bir gazeli örnek olarak verilmiştir.

*Şefkat Tezkiresi'*nde de, aynı bilgi verildikten sonra "*Bin yüz doksan dokuz senesinde fevt olmuşdur.*" ifadesiyle Hasîb'in vefat tarihi kaydedilmiş ve gazellerinden üç tanesi örnek olarak takdim edilmiştir². Ârif Hikmet ise "*Hasîb Bey, Çorum'dandır. Muhtasarca dîvânı vardır. Bazen muvafık mezâmîni var ise de sekâmet-i 'ibâreden hâlî degildir.*"³ cümleleriyle onun küçük bir divanının varlığından bahseder ve güzel şiirleri bulunmakla birlikte bazı kusurları da olduğu değerlendirmesini yapar. "*Çorûmî-zâde Derviş Hasîb Bey, vefâtı 1199/1784*" bilgisinin verildiği *Tuhfe-i Nail'*de şiirlerine örnek olarak iki beyit zikredilir.

Görüldüğü gibi, kaynaklardan sadece Arif Hikmet Tezkiresi'nde şairimi-

- 1 Silahlârzâde Mehmed Emin, *Silahlârzâde Tezkiresi*, Yazma, Millet Ktp. Ali Emiri Tarih, no 795, vr. 19a.
- 2 Bk. Şefkat-ı Bağdâdî, *Tezkire-i Suarâ (Şefkat Tezkiresi)*, yazma, Süleymaniye Ktp., Veliyüddin Efendi Böl., no: 3427, vr. 30a-b.
- 3 Ârif Hikmet, *Tezkire-i Suarâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih Böl., no: 789, vr. 16a. Elindeki nüshadan fotokopi çekerek bana verip yararlanma imkânı sunan Bilal Kemikli Bey'e şükranlarımı sunarım.

zin divanından bahsedilmekte ve şiiri hakkında kısa da olsa bir değerlendirme yapılmaktadır. Derviş Hasîb'in Divân'ının, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 1617⁴ ve Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi M. Ozak I/232' de kayıtlı iki nüshası vardır. Şairin bu divanının neşri ve şiirlerinin incelenmesi sonucunda onun şairliği hakkında daha net değerlendirmeler yapmak mümkün olacaktır.

AÜDTCF. Kütüphanesi'nde bulunan Divân'ının sonundaki kayıta "*Hayrabolu sakinlerinden Çorumî kethüdâzâde Esseyyid Mehmed Hasîb Efendi*" olarak zikredilen şairimizin, kendi vefatına dair, yaşarken şu tarih beytini düşürdüğü yazmaktadır:

*Rıhletinin târihidir şüphesiz
Mâte mine'l-'aşkı Mehmed Hasîb
1199⁵*

Yukarıdaki bilgilerden, İstanbul Kanlıca'da bulunan Ata Efendi Tekkesi'nin kurucusu Nakşî Şeyhi Seyyid Mehmed Ataullah Efendi (ö.1789)'nin⁶ derişlerinden olduğu ve 1199/1784'de vefat ettiği anlaşılan Mehmed Hasîb Efendi'nin şiirlerinden birisini örnek olarak veriyoruz:

*Ser ü pâ-beste olur şive-i reftârından
Tûtî lüknet-zededir lezzet-i güftârından*

*Eşkle mevce-i deryaları girdâb eyler
Her güruh kim çözüle turre-i tarrârından*

*Dil urulmuş yine bir dil-ber-i çâr ebrûya
Âfiyet mi bula ol şerha-i nâ-çârından*

*Vefk-i maksûdunu eyler şeref-i şemse karîn
Nokta-i hâli gören safha-ı ruhsârından*

*Amelîn dâire-i meddîn ider mahv-ı vücûd
Hağ olur sıfr kı hâric düşe perçârından*

4 İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, MEB yay., İstanbul 1967, c. III, s. 852.

5 Tarih misraındaki harflerin değeri 1204'e tekabül etmektedir. Burada düşülen notta şüphe kelimesindeki he harfinin değeri olan 5'in düşürülmesiyle şairin vefat tarihi olan 1199'un elde edileceği açıklanmıştır. Bk. Çorumîzâde Mehmed Hasîb, *Divân-ı Hasîb*, AÜDTCF Ktp., M. Ozak, no: I/232.

6 M. Baha Tanman, "Atâ Efendi Tekkesi", *DİA*, İstanbul 1991, c. IV, s. 36.

*Buse-i hatt-ı ruha bîm-i nigehdir mâni'
Arz-ı hâl eyleyemem şâha silahdârından*

*Hazret-i Hayriye mümkün mü Hasıbâ tanzîr
Yem-i tab'ı kı güher-pâş ola eş'ârından*

HÂCE ÇELEBÎ (ö. 982/1574)

Osmanlı Devleti'nin en meşhur şeyhülislâmlarından birisi olan Ebussuûd Efendi, İskilipli Şeyh Muhyiddîn Yavsi'nin oğludur. Onun doğum yeri olarak, eski kaynakların çoğunda, İstanbul yakınlarındaki Müderris köyü verilmektedir. Müderrislik, Kadılık, Kazaskerlik görevlerinden sonra Şeyhü'l-İslâm olan müellif, özellikle tefsiri ve fetvaları ile şöhret bulmuştur. Fıkıhtaki konumu Ebu Hanife-i Sâni nitelemesiyle gösterilmiştir. 896/1490 senesinde doğan Ebussuûd Efendi, 982/1574 yılında vefat etmiştir⁸.

Şuarâ tezkirelerimizde Mevlânâ Hâce Çelebi⁹, Hâce Çelebi Efendi¹⁰, Hâce Çelebi¹¹, Ebu's-suûd Hâce Çelebi¹² Hoca Çelebi veya Ebussuûd¹³, Ebussuûd (Şeyhülislâm)¹⁴ başlıkları altında hakkında, yukarıda özetlediğimiz, bilgiler verilmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz tezkireler içinde Ebussuûd Efendi ile ilgili en geniş bilgi *Türk Şairleri'*nde verilmiştir. Sadettin Nüzhet, Ebussûd hakkında kaynaklarda geçen bütün bilgileri derlemiş; ayrıca çeşitli mecmualarda yayınlanan Türkçe şiirlerinden örnekler vermiştir.

Ebussuûd Efendi hakkında bilgi veren tezkirelerden sadece *Beyânî'* de onun İskilipli olduğu ifade edilmiştir. *Tuhfe-i Nâilî* ve *Türk Şairleri'*nde onun, İstanbul yakınlarındaki Müderris köyünde doğduğu zikredilmiş; diğer tezkirelerde ise

7 *Silahdârzâde Tezkiresi*, vr. 19a; bk. Şefkat-ı Bağdâdi, *age*, vr. 30a.

8 Ebussuûd Efendi'nin hayatı ve eserleri için bk. Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, Zaman Kütüphanesi Yay., İstanbul, ts., c. III, ss. 1198-1207; Ahmet Akgündüz, "Ebussuûd Efendi", *DİA*, İstanbul 1994, c. X, ss. 365-371.

9 Edirneli Sehî, Tezkire-i Sehî, Matbaa-i Âmidî, 1325, s. 30-31. Bu tezkire Mustafa İsen tarafından farklı yazma nüshaları karşılaştırılarak yayımlanmıştır. Sehî Bey, *Tezkire Heşt Behişt*, haz.: Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser Yay, İstanbul 1980.

10 Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, haz.: İbrahim Kutluk, TTK Yay., Ankara 1989, c. I, ss. 347-351.

11 Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara 1996, ss. 260-261; Beyânî Mustafa bin Cârullah, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, haz.: İbrahim Kutluk, TTK. Yay., Ankara 1997, ss. 87-89.

12 Namık Açıkgöz, *Riyazu'ş-Şuarâ Riyâzî Muhammed Efendi (Metin-Dizin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), AÜDTCF Eski Türk Edebiyatı Birimi, Ankara 1982, ss. 18-20.

13 İnehân-zâde Mehmet Nâil, *age*, c. I, s. 238.

14 Sadettin Nüzhet Ergun, *age*, c. III, ss. 1198-1207;

doğum yeri belirtilmemiştir. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri olan bu zâtın özellikle Arapça şiirleri çok başarılı bulunmuş ve Cahiliyye dönemi şairlerinden İmriü'l-Kays'dan daha şöhretli olarak gösterilmiştir¹⁵.

Eski tezkirelerde, "Bu matla'-ı pâk eş'âr-ı sûznâklerinden haylî âşîkâne ve rindâne vâki' olmuştur."¹⁶; "Bu eş'âr zâde-i tab'-ı pür-iktidârlarıdır"¹⁷; "Bu bir iki eş'âr-ı belâgât-şî'âr ol efâdil-i nâmîdâr ve iftihâr-ı rûzgârın netice-i tab'-ı dürrer- bâr ve reşehât-ı aklâm-ı anber-nisândır ki."¹⁸ sözleriyle şairliği ve şiirleri övülen Ebussuûd Efendiyi Sadettin Nüzhet başarılı bir şair olarak görmez ve hakkında şu değerlendirmeyi yapar: "Ebussuûd sanatkâr bir şair olarak gösterilemez. Vücûda getirdiği manzumeler ekseriyetle lirizmden mahrumdur. Bununla beraber geniş bilgisi dolayısıyla kaleme aldığı şiirler umumiyetle cemiyetlidir."¹⁹

Ebussuûd efendi çok başarılı bir şair olmasa da şiirlerinin bir kısmında lirizmi yakaladığı da görülmektedir. Onun tezkirelerimizde yayınlanan Türkçe şiirlerinden bazıları şunlardır:

*Yine sevdâ-zede-i zülf-i şiyehkâr oldum
Yine bir olmyacak derde giriftâr oldum*

*"Ey ecel billâh emân vir bana kıfma acele
Son nefes tuş ola şâyed gözüm ol bî-bedele*

*Yoluna harc ideyin nakd-i hayât elde iken
Kî geçer fırsat-ı 'ömr-i güzêrân girmez ele*

*Kalb-i meyyâlîm elinden nicedem yâ Rab kîm
Göricek âb-ı revân gibi akar her güzelê²⁰*

Aşağıdaki şiir şairimizin, oğlunun vefatı üzerine üzüntüsünü ve ona olan özlemine dile getirdiği bir mersiye'dir.

*Gel ey huçeste cemâl ü melek-hısâlîm gel
Dükendi hasretle tâkât u mecâlîm gel*

15 Beyânî Mustafa bin Cârullah, *Tezkiretü's-Şuarâ*, s. 87.

16 Süleyman Solmaz, *age*, s. 260.

17 Namık Açıkgoz, *age*, s. 19.

18 Kınalızâde Hasan Çelebi, *age*, c. I, s. 350.

19 Sadettin Nüzhet Ergun, *age*, c. III, s. 1204.

20 Kınalızâde Hasan Çelebi, *age*, c. I, s. 350. Bu örnekleri Mehmet Nâil de nakletmiştir. Bk. Mehmet Nâil, *age*, c. I, s. 238.

*Seninle mülk-i vücûdum temâm 'âmir idi
Yıkıldı cümleten oldı harâb hâlim gel*

*Yıkâr şerrâre-i âhım sipîhr-i gerdûnu
Cihânı seyle virir eşkim misâlîm gel*

*Misâl 'alemine bari cilve kıl şâyed
Kî göre tal'atını hâbdâ hayâlîm gel*

*Diyyâr-ı hicrde kaldım garîb ü bi-sâmân
Ne hâle koydı beni gör fırâk-ı zâlîm gel²¹*

Çiçekleri çok sevdiği ve çiçek yetiştirdiği bilinen Ebussûd Efendi'nin her mısraında gül ve benefşe kelimelerini kullanarak yazdığı bir gazel yine Beyânî tarafından kaydedilmiştir:

*Yüz virmesin benefşe-i hatta o gül-'izâr
Gül var iken benefşeye dahi ne i'tibâr*

*Hattın benefşesin kıoma gül-ruhlarında kim
İtmez benefşe gül giyecek bâgda karar*

*Gûyâ benefşe encüm ü gül âfitâbdur
Kalmaz benefşe gün gibi gül ola âşikâr*

*Gül vaktine benefşe irişmek muhâl iken
Bitmek benefşe gül varakında 'acîb kâ²²*

HÂTEMÎ (ö. 973/1565)

Şiirlerinde Hâtemî mahlasını kullandığı anlaşılan bu şairimiz hakkında şuarâ tezkirelerimizden sadece *Tuhfe-i Nâilî'* de "*Sâlih Hâtemî Efendi, Çorumlu, Kâdı, vefâtı 973/1565*"²³ şeklinde bilgi verilmektedir. Osmanlı döneminde yetişen meşhur şahsiyetler hakkında bilgiler veren önemli biyografik eserlerden birisi olan *Sicill-i Osmânî'* de²⁴ ise vefat tarihi 970/1562-63 olarak verilmekte ve ayrıca şair olduğu belirtilmektedir

Görüldüğü gibi bu şairimizle ilgili olarak ismi, mahlası, mesleği ve vefat

21 Beyânî Mustafa b. Cârullah, *age*, s. 88.

22 Beyânî, *age*, ss. 88-89.

23 Mehmet Nâil, *age*, c. I, s. 237.

24 Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, Matbaa-i Âmire, 1311, c. III, s. 200.

tarihi dışında elimizde hiçbir bilgi bulunmamaktadır²⁵. Belki zaman içerisinde elde edilebilecek bir yazma eser, bizim bu şairimiz hakkında daha geniş bilgi sahibi olmamıza imkân verecektir.

SA'İD (ö. 1120/1708)

Sâ'id mahlaslı bu şairimiz hakkında en geniş bilgi çağdaşı bir eser olan *Sâfâyî Tezkiresi'*nde verilmiştir. Söz konusu tezkirede verilen bilgiler şöyledir:

"Nâmı Ahmed'dür. Kasaba-i İskilib'den zuhûr itmişdür. Evâ'il-i hâlinde ve zemân-ı iştigâlinde kesb-i kemâl-i ma'rifet itmekle 'asrın şu'arâsından olup ebyât-ı sihr-nümûnu ve eş'âr-ı belâgat-füzûnı vardır. Güftâr-ı sihr-âsârı makbûl-ı 'ashâb-ı ukuldur. Esnâ-ı talebde haylî seyâhatı olmagla elsinde-i garîbe ve fûnûn-ı 'acîbede dahi mahâreti olup nice zemân Şâm-ı Dâru's-selâm Hazinesine rûz-nâmece ve mukâta'acı olup bin yüz yigirmi târîhinde tayy-ı rûznâmçe-i hayât itmişdür. Bu birkaç beyt-i ra'nâ zâde-i tab'-ı hemtâsi olan eş'ârındandır."²⁶

*Sâfâyî Tezkiresi'*nden naklettiğimiz yukarıdaki bilgilerden, Sa'id mahlaslı bu şairimizin asıl adının Ahmed olduğunu; Çorum'un İskilip kazasında doğduğunu, hayatının ilk yıllarında elde ettiği bilgiler ve şiirdeki başarısı ile asrın şairleri arasına girdiğini; şiirlerinin etkileyici ve ehil kimselerin değer verdiği nitelikleri hâiz bulunduğunu; rûz-nâmece²⁷ ve mukataacı²⁸ olarak görev yaptığını; yabancı dilleri ve şaşılacak bilimlerini bildiğini ve 1120/1708 tarihinde vefat ettiğini öğrenmekteyiz. Aynı eserde, beş Türkçe, dört de Farsça beyit şiirlerine örnek olarak verilmiştir. Bu örneklerden şairimizin Farsça'yı da şiir söyleyebilecek derecede bildiğini anlamaktayız.

Bunlardan Türkçe olanları şairimizin şiirleri hakkında bir kanaat edinmemize faydalı olacağı düşüncesiyle burada nakletmek istiyoruz:

*"Biz hayâl-i hedef-i matlabı dûr eylemişüz
Hayf kıym Sâid-i endîşeye zûr eylemişüz*

*Komadı kımse-i devrinde kederden hâlî
Çâlibâ hâtır-ı gerdüne hutûr eylemişüz*

25 Çorumlu şairler üzerine günümüzde yapılmış olan en geniş çalışma olan Abdullah Ercan'ın *14. Yüzyıldan Günümüze Çorum Şairleri* adlı eserinde de bu şair geçmemektedir.

26 Nuran (Üzer) Altuner, *Sâfâyî ve Tezkiresi*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989, c. II, s. 381.

27 "**Rûznâmece**: Günlük vâridat ve masârifin yahut vukuatın kaydına mahsus defterleri tutan katiplere denir. Sonraları rûznâmçeci, Tanzimattan sonra yevmiye kâtibi, muhasebe kâtibi denilmiştir.", Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, MEB. Yay., İstanbul 1993, c. III, s. 62.

28 "**Mukataacı**: Hazine adına ilzâm olunan ve Mukataa adını alan rûsûm ve hâsılâtın kaydını tutar ve bu vâridâtın hazineye alınmasına tavassut ederdi.", Mehmet Zeki Pakalın, *age*, c. II, ss. 578-579.

*Dil-i mihnet-fikârî gör ki her dem hurrem isterler
Sifâl-i sad şikenden feyz-i sahibâ-yı Cem isterler*

*Zahm derân-ı gamzen ârzû-yı iltiyâm itmez
Cerâhat-zây-ı rîş-i derd olur bir merhem isterler*

*Dil-i âhen-veşi lutf-ı beden sâfından
Görinür kıble-nümâ gibi o billûr tenin²⁹*

Sâid hakkında *Mecma'-i Şu'arâ* ve *Tuhfe-i Nailî'* de verilen bilgiler ise şairimizin çağdaşı olan Sâfâyî'nin tezkiresinde verdiği bilgilerin tekrarı veya özeti mahiyetindedir. *Mecma'-i Şu'arâ*'da vefat yeri olarak Şam gösterilmekte ve ayrıca vefat tarihi olan h.1120'nin miladî karşılığı olan 1708 yılı da verilmektedir. Şiirlerine örnek olarak verilen dört Türkçe beytin tamamı Sâfâyî'de nakledilen beyitlerdir³⁰.

Tuhfe-i Nailî' de ise şairimizle ilgili olarak "Ahmed Sa'îd Efendi, İskilibli, mukata'acı, vefâtı h. 1220/ m. 1805" şeklinde bilgi verildikten sonra, şiirine örnek olarak, her ikisi de Sâfâyî'de yayınlanan, iki Türkçe beyit verilmiş ve kaynak olarak *Safâyî Tezkiresi* ile *Mecma'-i Şu'arâ*'ya atıfta bulunulmuştur³¹. Nailî'nin verdiği ölüm tarihi yanlıştır; doğrusu, kendisinin de kaynak olarak zikrettiği eserlerde verilen, 1120/1708 yılıdır.

Yukarıdaki bilgilerden çağının başarılı bir şairi olduğu anlaşılan Sa'îd hakkında Çorum şairleri ile ilgili oldukça geniş bir çalışma yapan Abdullah Er-can'ın eserinin her iki baskısında da bilgi yoktur. Bu şairle ilgili yerel veya ulusal kütüphanelerimizde bulunabilecek bir Divân'ın şairimizin daha iyi tanınmasına katkı sağlayacağı açıktır.

'ÂŞİKÎ (ö. 908sonrası/ 1502)

Âşıkpaşa-zâde diye tanınan ve tarihçi kişiliğiyle şöhret bulan bu zat hakkında, şura tezkirelerimizden *Tuhfe-i Nailî'* de şu bilgi verilmiştir:

“Âşık Paşâzâde Dervîş Ahmed 'Âşıkî b. Şeyh Yahyâ b. Şeyh Süleymân b. Bâlî 'Âşık Paşâ b. Muhlis Paşâ b. Baba İlyas, Mecidözü Kazasında Elvân Çelebi karyeli, 803/1400 târihinde doğdu, vefât-ı târihi ma'lûm değilse de yazdığı Târîh'inde 903/1497 senesine kadar olan vekâyî'i

29 Nuran (Üzer) Altuner, *Sâfâyî ve Tezkiresi*, c. II, ss. 381-382. Bu beyitlerden ikinci beyit hariç tamamı *Mecma'-i Şu'arâ*'da da verilmiştir.

30 Bk. Mehmed Sirâceddîn, *Mecma'-i Suarâ ve Tezkire-i Üdebâ*, Matba'a-i Kütüphâne-i Cihân, Dersâ'âdet 1325, s. 124.

31 Bk. Mehmet Nail, *age*, c. I, s. 436.

kayd etmesine göre 903'de hayâtda idüğü anlaşılmaktadır. Büyük ceddi Bâli 'Âşık Paşâ için bkz. Numara 2613"³²

Âşıkî'nin vefat tarihi ile ilgili olarak verilen bilgilerde çelişkiler bulunmaktadır. Nâilî, verdiği bilgilere kaynak olarak yazarımızın matbu tarihinin medhâli³³ ile *Osmanlı Müellifleri'*ni zikretmektedir. Tarihin Medhâl'inde verilen 903 yılı olaylarına kadar zikredilmiş olduğu bilgisi kitabın muhtevası ile çelişmektedir. Çünkü bu kitap, 908/1502 yılı olaylarına kadar devam etmektedir. Dolayısıyla Mehmet Nâil'in, Medhâl'i kaynak olarak verdiği 903/1497 tarihi yanlıştır ve Âşıkî'nin 908/1502 tarihinde hâlen hayatta olduğunu söylememizi kitabın muhtevası mümkün kılmaktadır. Nitekim *Tuhfe-i Nâilî'*nin de kaynakları arasında yer alan *Osmanlı Müellifleri'*nde³⁴ de, Âşıkî'nin eserini 908 tarihinde tamamladığı yazılmaktadır³⁵.

Sadettin Nüzhet ise, *Türk Şairleri'*nde "Derviş (Müverrih Ahmed Âşıkî)" başlığı altında, *Osmanlı Müellifleri'*nden naklen verdiği bilgilerle onun tarihçi kişiliğine vurgu yapar. Daha sonra, onun Osmanlı tarihi ile ilgili yazdığı *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eserine serpiştirdiği manzumeler hakkında şu değerlendirmesini ekler: "Hakikaten Derviş Ahmed Âşıkî'nin eserine sıkıştırdığı bir takım küçük nazım parçaları görülmektedir; fakat bu manzumelerinde bedîî hiçbir gaye gözetmeyen, hattâ vezne ve kâfiyeye bile ehemmiyet vermeyen bu değerli müverrih, kudretli bir nâzım olarak bile gösterilemez."³⁶

Âşıkî'nin ayrı şiirlerinin olmadığı sadece *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eserinde, bir kısmı Ahmedî'nin *İskendernâme'*sinden alınmış olan³⁷, bazı manzumeler yazdığı görülmektedir. Kendi yaşadığı dönemin şuarâ tezkirelerinde hakkında bilgi verilmemesi, onun şair kişiliğinin ön planda olmadığını göstermektedir. Bu manzumelerin şiir olarak pek değeri olmadığı kanaati de³⁸, biyografisinin şuarâ tezkirelerine girmemiş olması sebebiyle doğru gözükmektedir. Mehmet Nâil ve Sadettin Nüzhet'in onu eserlerine alma nedeni ise, Tarih'inde yer yer

32 Mehmet Nâil, *age*, c. II, s. 615.

33 Âşıkpaşâ-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân- Âşıkpaşâ-zâde Târîhi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1332. Bu zâtın tarihi içinde manzum kısımlar atılarak Atsız tarafından yeni harflerle de yayınlanmıştır. Atsız, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, MEB Yay., İstanbul 1992.

34 Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmânî Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1342, c. III, s. 84.

35 Âşıkî'nin vefat tarihi ile ilgili olarak onun Tarihini yeni harflerle yayınlayan Atsız'ın verdiği 22 Muharrem 886 /23 Mart 1481 (Bk. Atsız, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, s. 7.) tarihi de yukarıda verdiğimiz bilgilere göre yanlıştır. Zaten Atsız'ın yayınladığı *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, aslı 166 babdan oluşan eserin 160 babilik kısmından oluşmaktadır.

36 Sadettin Nüzhet Ergun, *age*, c. III, s. 1171.

37 Abdülkadir Özcân, "Âşıkpaşâzâde", *DİA*, İstanbul 1991, c. IV, s. 7.

38 Bu kanaatler için bk. Atsız, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, MEB Yay., İstanbul 1992, s. 8; Abdülkadir Özcân, agm., *DİA*, c. IV, s. 7.

kaydettiği bu manzumeler olmalıdır.

Biz örnek olarak bu manzumelerden birini veriyoruz:

*Gazâ kîm etdiler Allahu ekber
Didiler her nefes Allahu ekber*

*Salındı seyf-i İslâm kâfir üzre
Uruldu nevbet Allahu ekber*

*Kılıçlar gölgesinde cennet-i Hak
Reşûlden bu haber Allahu ekber*

*Bozuldu çanlar hem kîliseler
Maqâm oldı dîne Allahu ekber³⁹*

ELVÂN (ö 770/1368)

Şuarâ tezkirelerimizden sadece *Tuhfe-i Nâilî* ve *Türk Şairleri'*nde hakkında bilgi verilen Elvân Çelebi, Çorum'un Mecitözü ilçesine bağlı Elvân Çelebî köyündendir. Meşhur mutasavvıflardan *Garibnâme*⁴⁰ adlı manzum tasavvufî eserin nâzımını Aşık Paşa'nın oğludur⁴¹. Şairliğinden çok mutasavvıf kişiliğiyle tanınan Elvan Çelebi ile ilgili olarak *Tuhfe-i Nâilî*'de şu bilgiler verilmiştir:

"Şeyh Elvân Çelebi b. Şeyh 'Âşık Paşâ b. Muhlis Paşâ . Babâ İlyas, Amasya'da nâmına mensup olan 'Ulvân (Elvân) Çelebi karyesinde medfundur. Vefâtı 770/1368. Târih sahibi 'Âşık Paşâzâde Derviş Ahmed Âşıkî de bu ailedendir."⁴²

Mehmet Nâil'in Elvan Çelebi köyünü Amasya'da diye belirtme nedeni, şairimizin yaşadığı yıllarda bu köyün Amasya sancağına bağlı olması sebebiyle olmalıdır. Günümüzde ise bu köy ve bağlı olduğu Mecitözü ilçesi Çorum vilayetine bağlıdır.

Elvan Çelebi hakkında *Şakâiku'n-Numaniyye* ve *Künhü'l Ahbâr'*da verilen bilgileri nakleden Sadettin Nüzhet, onun tarihî kaynaklarda zikredilen, etvâr-ı sülûkla ilgili manzum eseri ile divanının bugün için elimizde olmadığını; ancak bazı mecmularda yayınlanmış şiirlerinin bilindiğini söyler ve tasavvufî muhtevaya sahip olan bu şiirlerden beş tanesini örnek olarak zikreder⁴³. Örnek olarak

39 Aşıkpaşâ-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1332, s. 8.

40 Kemal Yavuz, *Âşık Paşa-Garibname*, Tıpkı Basım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma (I-IV), TDK Yay., İstanbul 2000.

41 Baba ve oğlunu birlikte ele alan yeni bir çalışma, Çorumlu bir araştırmacı olan Ethem Erkoç tarafından yayınlanmıştır. Ethem Erkoç, *Âşık Paşa ve Oğlu Elvan Çelebi*, Çorum 2005.

42 Mehmet Nâil, *age*, c. II, s. 698.

43 Bk. Sadettin Nüzhet Ergun, *age*, c. III, ss. 1230-1231.

zikredilen şiirler didaktik bir üslupla yazılmıştır; mutasavvıfların çoğunda olduğu gibi, Elvan Çelebi'nin şiirlerinde de şiiriyet ikinci planda kalmaktadır. Elvân mahlasının kullanıldığını gördüğümüz bu şiirlerden bir tanesini örnek olarak veriyoruz:

*Hak teâlâ ne kîm kıılır hakdır
Âlem üzre hakîm-i mutlakdır*

*Ne neye lâyıķ ol bilür bellu
Anı bilmek azîm ü muğlakdır*

*Aķ ana olmadı muhît olmaz
Ol denizde muhît zevrakdır*

*Fuķarânun emîri hem ol kîm
Tarîķ ola şunu kîm erzakdır*

*Çün ve mâ hüüm bi-mü'minîn okıya
Elhazer elhazer ne bak bakdır*

*Bir nefesde hezâr istiğfâr
Ger kılasın azîm aylakdır*

*Vazgel Elvân unıt bu elvânı
Çün bilürsün bu perde-i Hak'dır*

*Ey Kerîm ü Rahîm ü Ferd ü Vedûd
Sen sana bizi bizsüzün bakdır⁴⁴*

Elvan Çelebi'nin, eski şuarâ tezkirelerinde yer almama sebebi olarak; mutasavvıf kişiliğinin ön planda olmasını ve yaşadığı dönemde şair olarak tanınmamasını gösterebiliriz. Nitekim Mehmet Nâil ve Sadettin Nüzhet de onun hakkında verdikleri bilgilerde onu bir mutasavvıf olarak zikretmişlerdir.

Son dönemde yapılan araştırmalar sonucu tespit edilen ve bugün için Elvan Çelebi'nin bilinen tek eseri, 'bir aile tarihi, hatta bir aile müdafaa-nâmesi niteliği taşıyan'⁴⁵ *Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsıbi'l-Ünsiyye* isimli manzum menâkıbnâmedir. Bu eser hakkında bir doktora⁴⁶ çalışması yapılmış; ayrıca bilinen tek yazma nüshası, baş tarafına eklenen geniş bir inceleme ile yeni harf-

44 S. Nüzhet Ergün, *age*, c. III, s. 1230.

45 Ahmet Yaşar Ocak, "Elvân Çelebi", *DİA*, İstanbul 1995, c. XI, s. 64.

46 Ümit Tokatlı, Elvân Çelebi'nin Menâkıb-nâmesi (Metin-İndeks-Gramer), (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat, İstanbul 1984.

lerle neşredilmiştir⁴⁷.

‘İMÂDÎ (ö. 1003/1595)

Çorum ilimizin İskilip kazasından olan ‘İmâdî hakkında, Riyâzî ve Kafzâde tezkireleri ile *Tuhfe-i Nâilî*’de birbirinin tekrarı mahiyetinde çok kısa bilgiler mevcuttur. Her üç eserde de şairin şüirine örnek olarak aynı beyit zikredilmiştir.

Şairimizle ilgili olarak, bilgi veren kaynakların en eskisi olan Riyazî’nin eserinde şöyle denilmektedir: “İskilibî ‘İmâdzâde Kâdı Veli Çelebi’dür. Müftî-i Magnisâ dayısı köse Bozan’dan mülâzemetle kâm-revâ olmuşdu. Bu beyt anundur: Şi’r:

*Mey-hâne kapusındaki çârûb-ı ser-firâz
İşrâb ider süpürmege dîlden gubârumuz*

Nesr

Bin üçde Serefçe Kâdîsi iken fevt olmuşdur.⁴⁸

Kafzâde tezkiresinde “İmâdzâde ‘İmâdî Veli Yegan bin üçde fevt olmuşdur”⁴⁹ denilmektedir. Bu iki eseri ve Sicill-i Osmânî’yi kaynak olarak gösteren *Tuhfe-i Nâilî*’de ise “İmâdî-zâde Veli Çelebi, İskilibli, kâdı; vefâtı 1006/1597, vefâtı târihini Kâfzâde 1003 ve Sicil 1004 olarak yazmışlardır.”⁵⁰ bilgisi nakledilmektedir.

Bu bilgilerden, İmâdî mahlasını kullanan şairimizin, Şeyhu’l-islâm Ebussuûd Efendi ile aynı köyden ve muhtemelen aynı sülâleden olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Ebussuûd Efendi’nin babası olan Şeyh Muhyî’ddîn Yavsî ve dedelerinin doğum yeri olan İskilib’in İmad (Direklibel) köyüne nispetle bu aile, İmâdî olarak bilinmektedir⁵¹. Bunun için şairimizin de bu köy ve sülâleye nispetle İmâd-zâde diye anıldığını; yetişmesinde dayısının etkili olduğunu ve kadılık yapabilecek derecede İslâmî ilimlerde yetiştiğini anlıyoruz. Vefât tarihi ile ilgili verilen üç tarihten şairimiz hakkında bilgi veren kaynaklardan en eski

47 Elvan Çelebi, *Menâkıbu’l-Kudsiyye fi Menâsibi’l-Ünsiyye*, haz.: İsmail E. Erünsal-A. Yaşar Ocak, İÜEF Yay., İstanbul 1984. Aynı yazarlar eserin ikinci baskısını, orijinal metnini de ekleyerek 1995 yılında Tarih Kurumu yayınları arasında neşretmişlerdir. Bu yayındaki bazı hataları eleştiren makaleler neşreden Prof. Dr. Mertol Tulum eserin yeni bir neşri ile birlikte bunları bir kitap olarak yayınlamıştır. Bk. Mertol Tulum, *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul, Menâkıbu’l-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.

48 Namık Açıkgoz, *Riyazu’ş-Şuârâ Riyâzî Muhammed Efendi (Metin-Dizin)*, s. 174.

49 Bekir Kayabaşı, *Kâf-zâde Fâizî’nin Zübdetü’l-Eş’âr’ı*, (Basılmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1997, s. 433.

50 Mehmet Nâil, *age*, c. II, s. 705.

51 Sadettin Nüzhet Ergun, *age*, c. III, s. 1198.

iki eserde ittifakla zikredilen 1003/1595 yılının daha doğru olacağını düşünüyoruz. Ancak bu konuda net bir bilgiye sahip olmadığımızdan diğer tarihlerin de göz ardı edilemeyecek durumda oldukları açıktır.

Serefçe kadısı iken vefat eden şairimizin şiirine örnek verilen beyit onun şairliği hakkında fikir yürütmemize imkan vermemektedir. Ancak beyitte geçen mey-hâne, çârûb (süpürge), dil (gönül), gubâr (toz) kelimeleri, bizi, şairimizin tasavvûfî bir kişiliğe sahip olduğu kanaatine sevketmektedir. Bilindiği gibi tasavvufî şiirde meyhâne ile tekke kastedilmektedir ve gönüldeki manevî kirlerin süpürülüp temizlenmesi gerekmektedir. Bu da çârûpkeş (süpürgeci) olan bir mürşide bağlanmakla mümkündür⁵².

FEVZÎ(ö.1954)

Şuarâ tezkirelerinden *Tuhfe-i Nâilî* ve İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri*'nde hakkında bilgi verilen bu şairimiz, şuarâ tezkirelerine göre Osmanlı döneminde yetişmiş ve Çorumlu olan en son divân şairidir. Yukarıdaki kaynaklardan *Tuhfe-i Nâilî*'de⁵³ şairle ilgili isim, baba ismi, memleket, doğum yeri ve tarihi ve muallim olduğu bilgisi verildikten sonra bir gazelinden dört beyit örnek olarak kaydedilmiştir. Nâilî'nin de kaynağı olan İbnü'l-Emin'in eserinde ise özetle şu bilgiler verilmiştir:

Alaybeyi-zâdeler ailesine mensup Fazlı Efendi'nin oğlu 1885 Çorum doğumlu Abdülbâki Fevzi Bey. Çorum ibtidaî, rüşdiye ve idâdî mekteplerini bitirdikten sonra özel olarak Arapça, Farsça, Fransızca, tarih ve hukuk tahsilini tamamlamıştır.1909-1921 yılları arasında Çorum, İzmit, İnebolu, Kastamonu, İstanbul gibi şehirlerde tarih, coğrafya, Fennî terbiye-i etfâl, Farsça, Türkçe ve Edebiyat öğretmenlikleri yapmıştır. 1921-1924 yılları arasında basın hayatına atılarak ticaretle meşgul olmuştur. 1929 yılında tekrar öğretmenliğe dönmüştür. Şiir ve yazıları daha çok mizahî tarzdadır. Muhtelif gazete ve dergilerde yayınlanan şiirleri büyükçe bir divân teşekkül ettirecek kadar çoktur⁵⁴.

Şiirlerinde Fevzî mahlasını kullanan şairimizin şiirlerine bir örnek olarak 'dirler' redifli bir gazelini takdim ediyoruz:

*Bu yerde gevhere sanķi türâbdır dirler
Sürûd-ı bülbüle lafın-i zübâbdır dirler*

52 Bizim bu yorumu yapmamızı mümkün kılan meyhâne ve Çârûp-keş kelimelerinin tasavvufî kullanımları için bk. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997, ss.196, 508.

53 Bk. Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî*, c. II, ss. 794-95.

54 Ayrıntılı bilgi ve örnek şiirleri için bk. İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, MEB Yay., İstanbul 1969, c. I, ss. 423-424.

*Safânı terk ile beyhüde cüst-cü etme
Vefâ zemânede ayni serâbdır dîrler*

*Çeker kemâl-i olan kâmilen gam-ı dehri
Belâhat ehli bütün kâmyâbdır dîrler*

*Muhalled ad ederek türrehât-ı cühhâli
Keleşm-i kâmile nakş-ı ber-âbdır dîrler*

*Zemân güzâr olanın mekteb-i faziletde
Meşkânı cendere-i ıztırâbdır dîrler*

*Bu arz-ı dîna büzûr-ı denâat ekmevenin
Hemîşe biçdiği qahr u azâbdır dîrler*

*Bugünkü günde azîzim zehab-cüdâ olana
Hicâza gitse de bâtul zihâbdır dîrler*

*Maaş alındığı gün dâinân tutub yakgını
Efendî gel beri yevmü'l-hisâbdır dîrler*

*Nasıl gönülleri imâr eder sürûr-ı safâ
Binâ-yı himmete hâlâ harâbdır dîrler*

*Livâ-yı hâmene cây-ı münâsib ey Fevzî
Fîrâz-ı güngire-i nuh-ı kâbdır dîrler*

28 Ağustos 1922⁵⁵

Bu şairimizin vefat tarihini 1954 olarak kaydeden Abdullah Ercan, şairin *Aydede, Akbaba, Zümriütanka* gibi siyasî mizah dergilerinde şiirlerinin yayımlandığını da belirtmekte; ayrıca şairimizin muhtelif şiirlerinden örnekler de vermektedir⁵⁶. Bu şairimizle ilgili, adı geçen dergiler ve daha başka gazetelerin taranması ile yapılacak kapsamlı bir çalışma şairimizin edebî kıymetinin daha iyi takdir edilmesine ve Çorum ilimizin kültür hayatına katkı sağlayacaktır.

55 İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. I, ss. 423-424. Şiirin yazımı sırasında tamlama ve uzatma işaretleri tarafımızdan konulmuştur. Adı geçen eserde bunlara dikkat edilmemiştir. Bu şiirin ilk dört beyti Tuhfe-i Nâilî'de de örnek olarak verilmiştir.

56 Ayrıntılı bilgi için bk. Abdullah Ercan, *14. Yüzyıldan Günümüze Çorum Şairleri*, Çorum Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., İstanbul 1988, ss. 336-351.

KEYFÎ (ö. XVI. Yy Sonu)

Keyfî mahlaslı bu şairimiz hakkında, şuarâ tezkirelerimizden Ahdî, Kınalızâde, Riyazî ve Kafzâde'nin eserleri ile *Tuhfe-i Nâilî*'de bilgi verilmektedir. Bunlar içinde en eski kaynak olan ve ifadelerinden şairimizi şahsen tanıdığını anladığımız Ahdî'nin sözlerini burada aynen vermenin faydalı olacağını düşünüyoruz:

"Keyfî: Amasiyye yanında Çorum sancağından dânişmend⁵⁷ tâifesindedir. Rûz u şeb tahsîl-i 'ulûm ve seyr-i her merzbûm idüp tâlib-i sohbet-i ehl-i ma'rîfet ve bende-i erbâb-ı fazîlet geçinürken tarikden hüsn-i ihtiyârıyla vaz gelüp ehl-i tumâr olmak arzusıyla Rûm ili beglerbegisinin hizmet-i şerifinde mülâzemet üzredür. Ümmiddür ki 'an karîbü'z-zamân ol ma'ânî gülşenine 'andelib ber-murâd u kâmrân ola zîrâ ki ziyâde nâ-murâd u nâtûvân kimesnedür. Tabî'at-ı şî'riyyesi keyfiyetden hâlf degül. Ber-muktezâ-yı mahlas ol güzîde-i nîk ü bed ekser-i eş'ârında beng ü şarâb beslemege mukayyedür. Gâhî bir târîh dimekle müverrih-i eyyâm geçinür ve fi'l-cümle pesendîde-i yârân olmagla makbûl-i hâs u 'âm oldum sanur. Bu birkaç matla' u beyt anundur keyfiyyet-bahş-ı rindân-ı cihân ve hasb-i hâl-i 'uşşâk-ı zamândur.

Ebyat:

*O yârın hâba varmış çeşm-i pür-huşmı çatup kaçın
Uyur şehbâz-ı vahîşdür kanadına çekip başın*

*Yüz çevirür nâsîh-i bed-lehice rûy-ı hûbdan
Vechi yok yüz söylesün ben geçmezem mahbûbdân*

*Şöyle mest olmuşuz ey Keyfî kıyâmet kopa ger
Haşır olup gice bizüm geçmeye keyfiyetimiz*

*Lebi câmına Keyfî rûh-ı sâni diyü meyl itdüm
Beğüm gözdür bilür evvel nazarda yiyecek aş⁵⁸*

Ahdî'nin bu ifadelerinden şairimizin ilim yolundan ayrılıp askerlik mesleğine yöneldiğini, şiir söyleme kabiliyeti olduğunu ve şiirlerinde genellikle şarap ve afyondan bahsettiğini, kendini beğenmiş bir kişiliğe sahip olduğunu anlıyoruz.

Kınalızâde Hasan Çelebî ise, Keyfî'nin Amasyalı olduğunu ve çeşitli meslek ve yolları denedikten sonra, bazı meşhur emirlerin yanında tımar olarak

57 "Dânişmend: Medrese tahsili görmüş olanlar hakkında kullanılan tabirlerden biri idi. Bunlardan imtihan verip muvaffak olanlar mülâzim nâmını alıyor ve isimleri Rûznâme-i Dîvân-ı Hümay'un'a geçiriliyordu... Farsça bir terkip olan Danişmend'in anlamı ilim sahibi sayılan adam demektir. Dersten mezun olsun olmasın ulemâ kıyafetinde olan adamlara da dânişmend denilirdi.", Mehmet Zeki Pakalın, *age*, c. I, s. 393.

58 Süleyman Solmaz, *age*, ss. 541-542.

çalışmaya başladıktan sonra gönlünün bir parça rahat ettiğini belirttikten sonra onun şiiirlerinin yaşantısının bir yansıması olduğunu su sözlerle belirtir: “*Eczâyı hayâlâtdan hâsıl olan nüsha-i kelâm u ma’cûn makâlî keyfiyyet ü hâlinden ‘âtil u hâlî değildir.*”⁵⁹.

Bu şair hakkında Riyazî, “*Amasya’dan olup erbâb-ı timardan idi. Bu beyt-i meşhur anundur.*”⁶⁰ ve Kafzâde Fâizî “*Keyfî-i Çorûmî bu beyt anundur.*”⁶¹ ifadeleriyle çok kısa bilgi verdikten sonra yukarıda örnek olarak verilen beyitlerden birincisini kaydetmişlerdir. *Tuhfe-i Nâilî*’de⁶² ise Keyfî’nin tımar erbabından Çorumlu bir şair olduğu bilgisi verildikten sonra yukarıdaki beyitlerden ilk iki tanesi örnek olarak gösterilmiştir.

Kınâlızâde ve Riyâzî’nin şairimizi Amasya’ya nispet etmeleri, Çorum’un o yıllarda bu sancağa bağlı bir yerleşim yeri olması sebebiyledir.

Sonuç

Bu çalışmamız, bize şu tespitleri yapma imkânı sunmuştur:

1. Yaptığımız incelemeye göre, şuarâ tezkirelerimizde Çorumlu olarak zikredilen dokuz şairimiz mevcuttur. Bu sayı, daha önce tezkireler taranarak hazırlanan *Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*’nde dört olarak görülmektedir. Bu sözlüğün hazırlayıcılarından olan Mustafa İsen hocamız da daha önce yaptığı bir araştırmasında, Çorumlu divan şairlerinin sayısını, iki Çorum, iki de İskilip olmak üzere dört olarak göstermiştir⁶³.
2. Yaptığımız bu çalışma sonucunda, Çorum şairleri hakkında yapılmış en geniş çalışma olan Abdullah Ercan’ın *14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler* isimli eserin her iki baskısında da adları zikredilmeyen üç şairimiz tespit edilmiştir. Bunlar, Hâtemî (ö.973/1575), Sa’îd (ö. 1220/1805) ve ‘Îmâdî (ö.1006/1597) mahlaslı şairlerimizdir.
3. Tebliğimizle tespit ettiğimiz Çorumlu şairlerimizden, üçü İskilip, ikisi Mecitözü’ne bağlı Elvan Çelebi Köyü, dördü ise Çorum merkezindedir.
4. Şairlerimizden sadece Hasîb mahlaslı olana ait bir Divânçe bilinmektedir. Diğer şairlerimize ait elimizde, bugün için bir Divân yoktur.
5. Şairlerimizin asırlara göre dağılımı şöyledir: XIV. y.y. bir; XV. y.y. bir; XVI. y.y. dört; XVIII. y.y. iki ve XX. y.y. bir. Görüldüğü gibi ağırlık 16.

59 Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *age*, c. II, s. 826.

60 Namık Açıkgoz, *age*, s. 204.

61 Bekir Kayabaşı, *age*, s. 478.

62 Mehmet Nâil, *age*, c. II, ss. 870-871.

63 Mustafa İsen, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara 1997, ss. 67-68.

yüzyılda toplanmaktadır. Bilindiği gibi bu asır, divân şiirimizin zirvede olduğu bir zaman dilimidir.

6. Şairlerimizin mesleklerine göre tasnif şöyledir: Bir şeyhülislâm, iki kadı, iki mutasavvıf; bir tarihçi, bir sipahi, bir ruznameci ve mukataacı, bir öğretmen.
7. Şuarâ tezkirelerinde genel olarak sancak merkezi zikredildiği için Çorumlu bazı şairlerimiz, tezkirelerin bir kısmında Amasyalı olarak kaydedilmiştir. Bizim burada Çorumlu olarak tespit edebildiklerimizin dışında da, Amasya'ya nispet edilen bazı şairlerin Çorumlu veya geçmişte bu sancağa bağlı olup da bugün bağımsız bir vilayet olan başka yerleşim yerlerine ait olması muhtemeldir.

Özet

Şehirlerle ilgili yapılan çalışmalar hem o şehrin tarihi hem de içinde bulunduğu ülkenin tarihine katkı sağlayan çalışmalardır. Bu çalışma, Osmanlı döneminde doğmuş ve Çorumlu olduğu, Edebiyat tarihimizin en önemli kaynaklarından birisi olan Şuarâ Tezkirelerince belirtilen divân şairlerimizi tespit ederek bilgi veren bir araştırmadır. Bu yazıyla hem Çorum ilimizin, hem de ülkemizin kültür tarihine bir nebze olsun katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Çorum, Divân Şiiri, Osmanlı, İskilip, Mecitözü.

Kaynakça

- Açıkgöz, Namık, *Riyazu's-Şuarâ Riyâzî Muhammed Efendi (Metin-Dizin)*, AÜDTCF Eski Türk Edebiyatı Birimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1982.
- Akgündüz, Ahmet, "Ebussuûd Efendi", DİA, İstanbul 1994, X/365-371.
- Altuner (Üzer), Nuran, *Sâfâyî ve Tezkiresi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989.
- Ârif Hikmet, *Tezkire-i Şuarâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih No. 789.
- Aşıkpaşâ-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân- Aşıkpaşâ-zâde Târîhi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1332.
- Atsız, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, MEB Yay., İstanbul 1992.
- Beyânî Mustafa bin Cârullah, *Tezkiretü's-Şuarâ*, (haz.: Dr. İbrahim Kutluk), TTK. Yay., Ankara 1997.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmânî Müellifler I-III*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333, 1342.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997.
- Çorumîzâde Mehmed Hasîb, *Divân-ı Hasîb*, AÜDTCF Ktb., M. Ozak I, 232.
- Edirneli Sehî, *Tezkire-i Sehî*, Matbaa-i Âmidî, 1325; Sehî Bey, *Tezkire Heşt Behişt*, (haz.: Mustafa İsen), Tercüman 1001 Temel Eser Yay., İstanbul 1980.
- Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsibi'l-Ünsiyye*, (haz.: İsmail E. Erünsal-A. Yaşar Ocak), İÜEF Yay., İstanbul 1984.
- Ercan, Abdullah, *14. Yüzyıldan Günümüze Çorum Şairleri*, Çorum Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., İstanbul 1988.
- Ergun, Sadettin Nüzhet, *Türk Şairleri*, Zaman Kütüphanesi Yay., İstanbul t.y.
- Erkoç, Ethem, *Aşık Paşa ve Oğlu Elvan Çelebi*, Çorum 2005.
- İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri I-III*, MEB Yay., İstanbul 1969-1970.
- İnehân-zâde Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî I-II*, Yazma, MEB Talim Terbiye Başkanlığı Ktb. B-870.

- İpekten, Haluk- İsen, Mustafa vd., *Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988.
- İsen, Mustafa, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara 1997.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu I-IV, MEB yay., İstanbul 1959,1967,1969.
- Kayabaşı, Bekir, *Kâf-zâde Fâizî'nin Zübdetü'l Eş'âr'ı*, (Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1997.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuarâ I-II*, (haz.: Dr. İbrahim Kutluk), TTK. Yay., Ankara 1989.
- Mehmed Sirâceddîn, *Mecma'-i Şuarâ ve Tezkire-i Üdebâ*, Matba'a-i Kütüphâne-i Cihân, Dersâ'âdet 1325.
- Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî I-V*, Matbaa-i Âmire 1311.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Elvân Çelebi", *DİA*, İstanbul 1995, XI/63-64.
- Özcân, Abdülkadir, "Âşıkpaşazâde", *DİA*, İstanbul 1991, IV/6-7.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü I-III*, MEB. Yay., İstanbul 1993.
- Silahdârzâde Mehmed Emin, *Silahdârzâde Tezkiresi*, Yazma, Millet Ktb. Ali Emiri Tarih, no 795.
- Solmaz, Süleyman, *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara 1996.
- Şefkat-ı Bağdâdî, *Tezkire-i Şuarâ (Şefkat Tezkiresi)*, yazma, Süleymaniye Ktb., Veliyü'ddin Efendi Bl. No 3427.
- Tanman, M. Baha, "Atâ Efendi Tekkesi", *DİA*, İstanbul 1991, IV, 36-37.
- Tokatlı, Ümit, *Elvân Çelebi'nin Menâkıb-nâmesi (Metin-İndeks-Gramer)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat, İstanbul 1984.
- Tulum, Prof. Dr. Mertol, *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul, Menâkıbu'l-Kudsîyye Üzerinde Bir Deneme*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.
- Yavuz, Kemal, *Âşık Paşa-Garibname, Tıpkı Basım, Karıştırmalı Metin ve Aktarma (I-IV)*, TDK. Yay., İstanbul 2000.